

Kornknarren – riksinventeringsart 1994

TEXT JAN PETTERSSON

ATT HÖRA KORNNARRENS REVIRLÄTE, krex-krex, utifrån en våtmark eller äng en ljum sommarkväll är inte alla förunnat. Men för den som en gång förknippat svensk sommar med kornknarrens läte, känns det som en självklar rättighet – eller är det kanske inte det längre? En del fågelarter är på tillbakagång i vårt land medan andra är på fram-marsch. Hur är tendensen för våra kornknarrar? En riksinventering där man engagerar ornitologer över hela landet är ett utmärkt sätt att kartlägga olika

arters numerär. Under 1994 genomfördes en riks-inventering av kornknarr i Sveriges Ornitologiska Förenings forskningskommittés regi. Här följer en sammanfattning av resultaten.

Två tidigare inventeringar

Ett av skälen till att kornknarren blev riks-inventeringsart är att det sedan tre år bedrivs intensiva häckningsbiologiska studier på kornknarr med ekonomiskt stöd från WWF. Tidigare har två riks-inventeringar genomförts, nämligen 1957 (Enemar 1957) och 1968 (Enemar 1969). Det fanns

således goda förutsättningar att få en god bild av utvecklingen för kornknarren i Sverige. Arten är för övrigt upptagen på listan över de arter på fastlandet som skall rapporteras till de regionala rapportkommittéerna. En riksinventering av kornknarren motiverades också av att arten till synes är hotad inom stora delar av sitt utbredningsområde i Västeuropa.

Metoder

Olika inventeringsmetoders noggrannhet har testats på Öland under säsongerna 1992 och 1993 (Pettersson 1993). Kornknarrsindivider följdes med

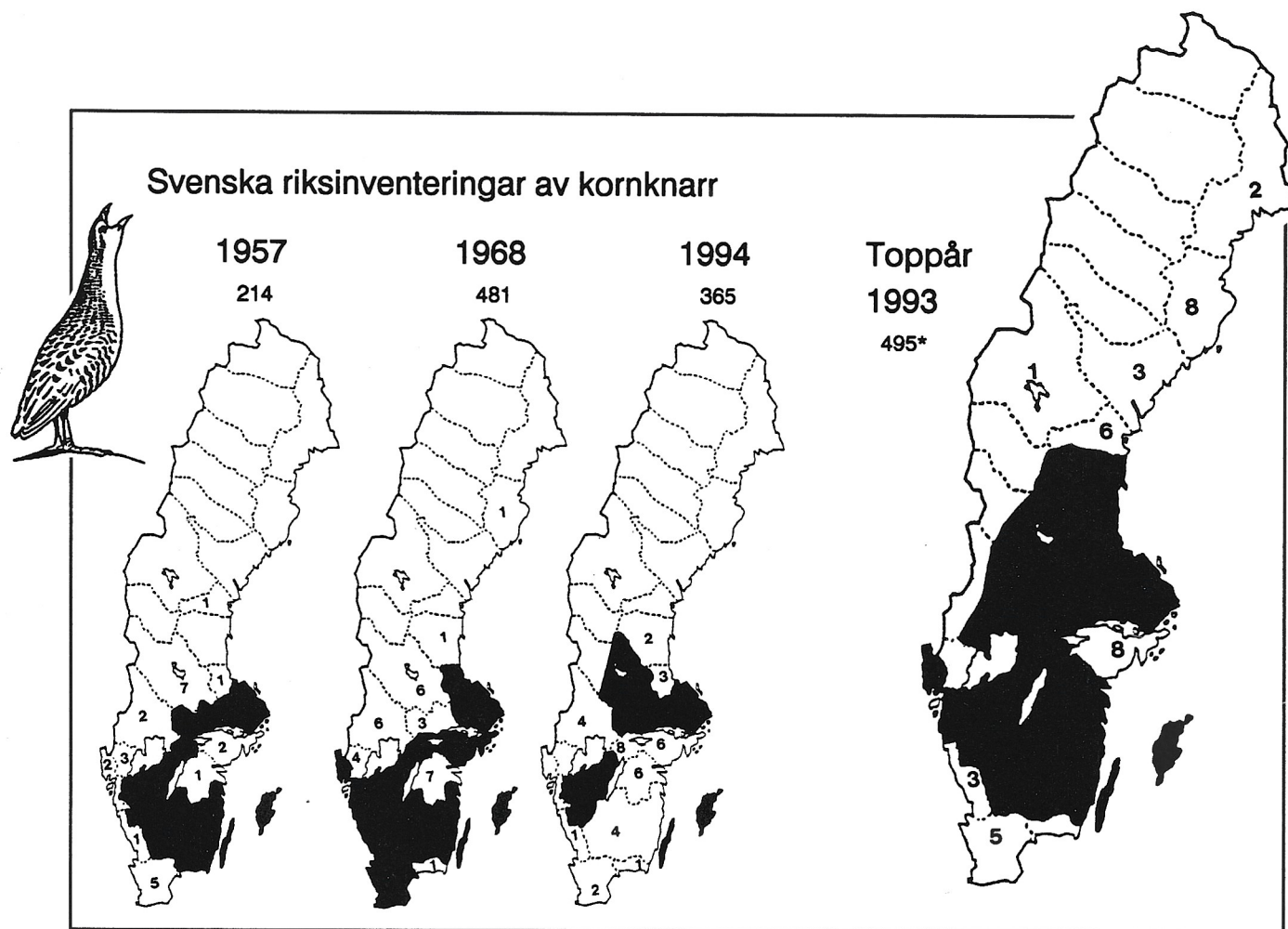

Fig. 1. De tre riksinventeringarna av kornknarr *Crex crex* samt toppåret 1993. Områden där tio eller fler kornknarrar hörts är markerade med svart. Där mindre antal noterats, anges detta. Under 1993 räknades enbart fastlandets kornknarrar.

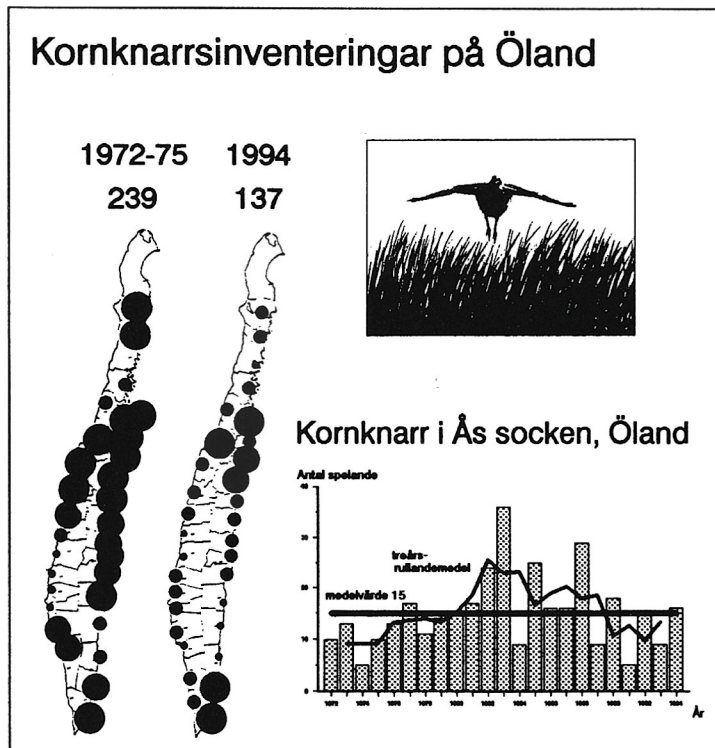

Fig. 3. Antalet hörda kornknarrar *Crex crex* vid två jämförbara inventeringar på Öland samt vid en årlig inventering med samma metod i Ås:s:n 1972-1994.

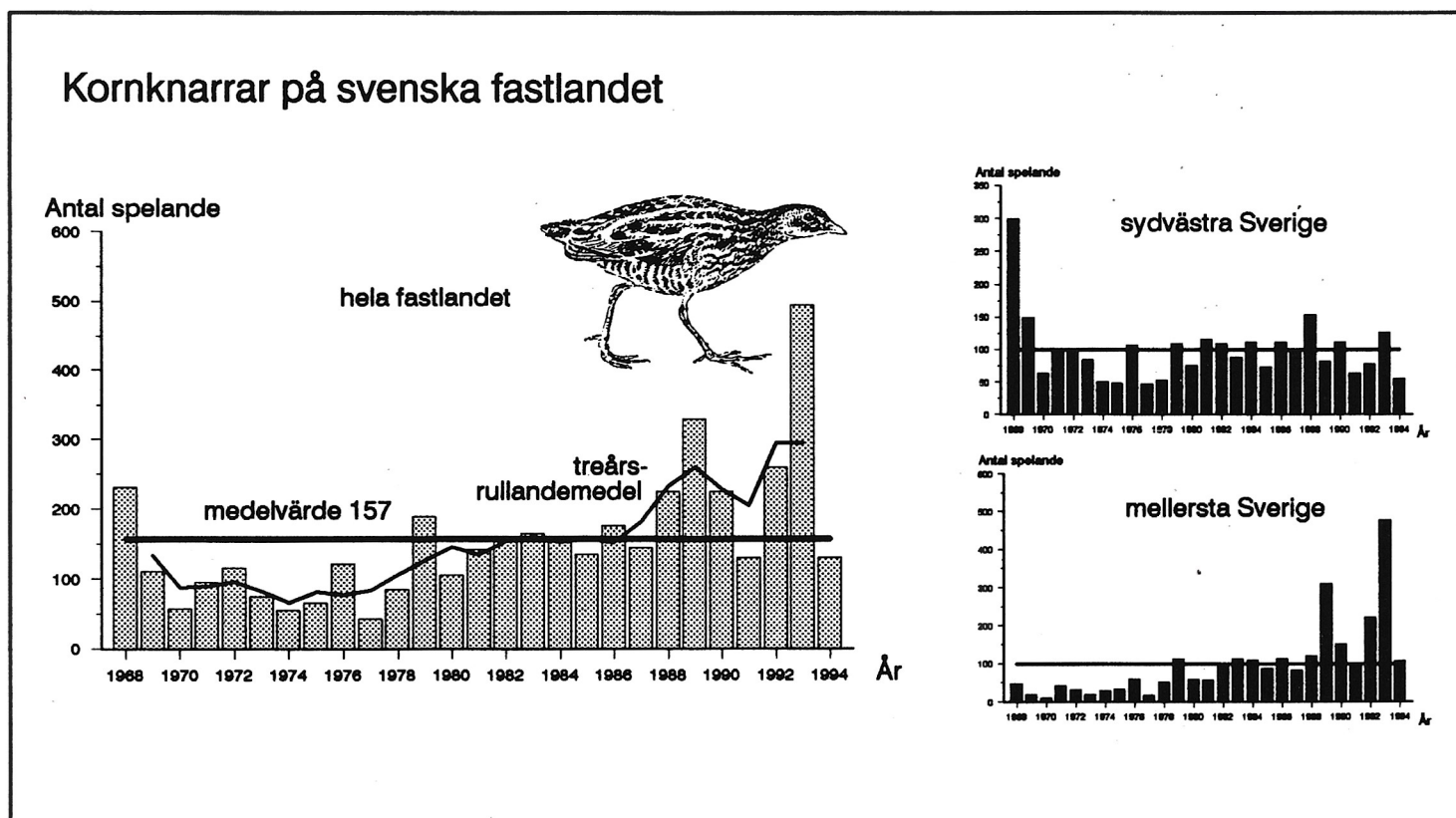

FOTO: TOMMIE SKOOG

Artikelförfattaren Jan Pettersson pejar in en kornknarr som försetts med radiosändare, Öland juni 1994.

hjälp av radiosändare. Inventeringsmetoden, som Rodebrand (1976) beskriver, har använts med smärre förändringar. Potentiella kornknarrmarker avlyssnades två gånger under perioden 1–22 juni. Inventeringen genomfördes på natten mellan klockan 23.00 och 03.00. I första hand valdes lugna och varma nätter, då kornknarrarna förväntades vara som mest aktiva. Spelande kornknarrar registrerades och en biotopbeskrivning gjordes. Genom massmedia uppmanades allmänheten att rapportera spelande kornknarrar. Speciellt på Öland har responsen varit god (Pettersson 1994), inte minst p.g.a. att den lokala tidningen Ölandsbladet följt inventeringen vecka för vecka. På Öland står allmänheten för 25 procent av de inrapporterade kornknarrarna.

Postiva och negativa rapporter av spelande kornknarrar under riksinventeringen 1994 visar att an-

talet var betydligt lägre än vad tidigare inventeringarna/uppskattningarna (Risberg 1988, SOF 1990, Ahlén & Tjernberg 1992) antytt. Dessa undersökningar visade att antalet spelande kornknarrar skulle ligga runt 1 000 i hela landet (600 på Gotland, 250 på Öland och 150 på fastlandet). Resultaten för 1994 indikerar att antalet spelande

kornknarrar ligger runt 400 i hela landet (tabell 1), fördelade med 100 på vardera Öland och Gotland samt 150 på fastlandet. Det finns emellertid skäl att anta att 1994 var ett sämre år än normalt. Under 1993 var antalet spelande kornknarrar troligen 500 på fastlandet och sammanlagt 300 på de båda stora öarna.

Landskap/år	1968	1993	1994	Landskap/år	1968	1993	1994
Sk	17	5	2	Vstm	6	136	32
Bl	1	0	1	Vrm	6	19	4
Sm	14	27	4	Dlr	6	64	12
Öl	50	?	137	Gstr	12	11	3
Gtl	200	?	98–104	Hls	1	16	0
Hl	12	3	1	Mpd	0	6	0
Boh	11	11	?	Ång	0	3	2
Dsl	4	0	?	Vb	1	8	0
Vg	80	11	17	Nb	0	2	0
Nrk	25	15	8	Jmt	0	1	0
Ög	7	11	6	P lpm	0	0	0
Srm	16	8	6				
Upl	15	138	32	Summa	481	495	365–371

Tabell 1. Antalet hörda kornknarrar *Crex crex* per landskap 1968, 1993 och 1994. Antalen från 1968 och 1993 är hämtade från *Vår Fågelvärld* respektive *Fågelåret* 1993. Notera att uppgifter saknas från Öland och Gotland 1993.

Fig. 2 (t.v.). Antalet rapporterade hörda kornknarrar *Crex crex* i Sverige utom på öarna Öland och Gotland. Med sydvästra Sverige avses Skåne, Blekinge, Småland, Halland, Bohuslän och Västergötland, med mellersta Sverige avses Västmanland, Uppland, Dalarna och Gästrikland.

Land	Uppskattat bestånd
Ryssland	< 50 000
Vitryssland	26 000–30 000
Ukraina	< 10 000
Polen	6 600–7 800
Estland	5 000
Lettland	3 000–10 000
Rumänien	3 000–6 000
Litauen	3 000
Frankrike	1 000–1 200
Moldavien	700–1 100
Slovakien	600–900
Finland	500–1 000
Storbritannien	480
Sverige	400–800
Ungern	350–450
Kroatien	250–300
Italien	250–300
Tyskland	260
Tjeckien	200–400
Irland	174
Bulgarien	100–1 000
Österrike	100–120
Övr. f.d. Jugoslavien	150–200
Norge	50–100
Holland	45
Spanien	30–40
Belgien	10–15
Danmark	6
Schweiz	4
Summa	< 112 000

*Beståndsuppskattning för varje land i Europa som byser kornknarr *Crex crex* baserad på enkät som gått ut till samtliga länder och därefter sammanställts av Rocamara 1994.*

Inventeringsresultatet från 1994 med 365 spelande kornknarrar i landet överensstämmer väl med resultaten från de två tidigare riksinventeringarna 1957 (214 spelande) och 1968 (481). Att den ornitologiska övervakningen blivit avsevärt bättre under senare år måste emellertid beaktas. Av figur 1 framgår att det skett en förskjutning av registreringarna av spelande kornknarrar från Syd- och Sydvästsverige till Mellansverige. Av inkomna rapporter från fastlandet framgår att 1993 var ett toppår för kornknarren i Sverige. Antalet spelande fåglar var troligen det dubbla jämfört med riks-

FOTO: ULF RISBERG

*Kornknarrrens *Crex crex* minskar i hela Västeuropa. Dess starkaste bestånd finns i Östeuropa.*

venteringsåret 1994 även om kornknarrarna på Öland och Gotland aldrig rapporterats in. Även under 1993 visar fördelningen av fynd en förskjutning mot Mellansverige, men även mot norrlandskusten. I Västerbotten registrerades åtta spelande kornknarrar, fler än i Skåne!

Rapporterna från fastlandet 1968–94 (figur 2) visar att antalet spelande kornknarrar varierar från år till år. Under dessa år framgår det också att antalet rapporter från mellersta Sverige ökar jämfört med Sydvästsverige. Ökningen märks speciellt i Västmanland, Dalarna och Uppland. En omfattande inventering av kornknarren på Öland genomfördes under våren 1972–75 (Rodebrand 1976). När resultaten från denna jämförs med 1994 års inventering visar arten en klar minskning i numerären på ön. Även sockeninventeringen i Ås, som pågått under många år, pekar i samma riktning efter en toppnotering i början av 1980-talet. En liknande uppgång i början av 1980-talet märktes för övrigt även i sydvästra Sverige (figur 2). Skattningarna på Gotland under slutet av 1970-talet (SOF 1990, Ahlén & Tjernberg 1992) antydde 600 spelande hannar. Även om denna summa är osäker, visar 1994 års resultat (100 spelande hannar) att en minskning ägt rum.

Bestånden starka i öster

Enemar (1957, 1969) nämner att kornknarrbeståndet i Sverige fluktuerar mycket från år till år. Olikteterna mellan åren skulle bero på omfattningen av inflödet av fåglar genom förlängd vår-

flyttning. Senare års undersökningar stöder dessa antaganden.

Samtidigt som kornknarrbeståndet verkar vara på tillbakagång i sydvästra Sverige samt på Öland och Gotland och en uppgång noteras i mellersta Sverige, visar undersökningar i Europa (Rocamara 1994) att arten är på stark reträtt i Västeuropa. Samma undersökning visar att de starkaste fåstena finns i Ryssland och Ukraina (tabell 2). Framtiden för dessa populationer är dock mycket osäker.

Sverige har inte någon stark stam av kornknarr, men landet har utan tvekan ett av Europas bäst inventerade bestånd. Alla som deltagit i riksinventeringen 1994 tackas härmed, och ett speciellt tack riktas till Lennart Risberg och Tommy Tyrberg för värdefull hjälp med statistiken.

JAN PETTERSSON

Ottenby fågelstation, Pl. 1500, 380 65 Degerhamn

Litteratur

- Ahlén, I. & Tjernberg, M. 1992. *Arvfakta – Sveriges hotade och sällsynta ryggradsdjur* 1992. Kornknarr: s. 228–229. Uppsala.
- Enemar, A. 1957. Gräshoppsångare och kornknarr i Sverige år 1957. *Vår Fågelvärld* 16:269–287.
- Enemar, A. 1969. Om förekomsten av kornknarr i Sverige 1968. *Vår Fågelvärld* 28:194–198.
- Pettersson, J. 1993. En kornknarrs öde! *Calidris* 22:140–144.
- Pettersson, J. 1994. Kornknarren på Öland. *Calidris* 23:123–127.
- Risberg, L. 1988. Kornknarr *Crex crex* L. I: Andersson, S. (ed.) *Fåglar i Jordbrukslandskapet*. *Vår Fågelvärld*, Suppl. 12:183–188.
- Rocamara, G. 1994. Analysis of population size, distribution and trends, *European Corncrake Workshop*, Gdansk, Poland 1994.
- Rodebrand, S. 1976. Den öländska nattfågelinventeringen. *Calidris* 5:51–66.
- SOF 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.